

Софија Биланџија
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Катедра за германистику
sofija.bilandzija@fil.bg.ac.rs

UDC: 811.1(049.32)
821.09(049.32)
008(049.32)
Приказ

ЈЕЗИЦИ И КУЛТУРЕ У ВРЕМЕНУ И ПРОСТОРУ 11: СЕСИЈА „ТРАДУКТОЛОГИЈА 2“

(Нови Сад, Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду,
18–19. новембар 2023)

У новембру 2023. године на Филозофском факултету Универзитета у Новом Саду одржана је међународна конференција *Језици и културе у времену и простору*, једанаеста по реду. На овој, већ традиционално веома добро организованом конференцији, имали смо прилике да чујемо преко 170 излагања, како уживо, тако и онлајн. Излагања су била груписана у више сесија, попут језика, књижевности, дијалектологије, лексикологије, студија дискурса, историје, родних студија, језика у медијима и методике, са две сесије посвећене транслатологији. Ми ћемо се у овом приказу кратко осврнути на сесију „Традуктологија 2“, оним редом како су колеге излагале.

Сесија је одржана у суботу 18.11.2023, и на њој је излагало шест учесника са пет радова, док један најављени учесник није присуствовао конференцији. На сесији су се могла чути излагања мср Јелене Борљин, асистента на Одсеку за италијанске и ибероамеричке студије Филозофског факултета у Новом Саду, др Ксеније Ајкут (Aykut), редовног професора и др Стефани Миљковић, асистента с докторатом са Катедре за оријенталистику Филолошког факултета у Београду, др Бојане Раденковић Шошић, доцента на Катедри за италијанистику Филолошко-уметничког факултета у Крагујевцу, мср Јоване Стојановић, асистента на Катедри за германистику Филолошког факултета у Београду, те др Софије Биланџије, ванредног професора на Катедри за германистику Филолошког факултета у Београду.

Колегиница **Јелена Борљин** излагала је на тему *Културна и иншер-културна комјениција у превођењу*. Овај рад заснован је нешто шире и теоријског је карактера, односно, нуди преглед теоријских приступа проучавању културне и интеркултурне компетенције у превођењу. Дат је

преглед релевантне литературе која се бави наведеном тематиком, а слушаоци су могли да се упознају са неким од основних чинилаца који учествују у размени порука не само међу језицима, него, заправо, међу културама. Колегиница Борљин се осврнула на усмено и писано превођење као важне комуникацијске алате, тачност усменог и писаног превода у интеркултурној комуникацији, која се најпре остварује управо кроз превођење, неопходна знања о изворној и циљној култури које сваки преводилац треба да поседује и остваривање комуникације као примарни циљ преводиоца. Закључак излагања је био тај да у нашој земљи постоји потреба за истраживачким пројектима који би били везани за ове теме, а све у циљу практичније осмишљених програма и активније наставе. Иако је рад заправо општијег прегледног карактера и могао је бити илустрован конкретнијим примерима недостатних интеркултурних компетенција, дао је пригодан теоријски и терминолошки увод у сесију.

Коауторски рад *Линџисџичке и кулџуролошке џрансџозиције у џредовима књижевних дела са џурколошком џемаџиком* излагала је проф. **Ксенија Ајкут**. Примарни циљ рада је анализа начина на које се преносе турске лексичке и семантичке јединице у преводима дела са других језика (енглеског и француског), али и начина на које се ове јединице преносе у секундарним преводима са других језика (енглески и немачки). Додатни циљеви укључују и утврђивање недоумица са којима се преводиоци типично сусрећу, као и испитивање уочених преводилачких проблема за која се могу и морају наћи адекватна решења, чак и када је реч о специфичним језичко-културолошким сегментима за које не постоји етаблирани еквивалент у српском језику. Контрастирањем текстова превода на српски језик и текстова оригинала, ауторке су утврдиле да постоји значајан степен неподударности понуђених преводилачких решења за лексику турског порекла у односу на већ познату и одомаћену еквивалентну лексику у српском језику, било да је реч о турцизмима у српском језику или о већ етаблираним преводима лексема и лексичких спојева: *Eid Mubarak* ум. *Срећан Бајрам/Бајрам мубарек олсун, џиџрово млеко за ракију* (помешану с водом) (уп. тур. *arslan sutu* «лавље млеко»), *кифле са сусамом / џрсџенови бесквасноџ хлеба* ум. *ћеврек, Деџичина кула* ум. етаблираног *Девојачка кула* (највероватније под утицајем енг. *Maiden's Tower*). Реч је, дакле, како ауторке наводе, о неуспешним културолошким транспозицијама, које су могле настати како због непознавања турске културе и неинформисаности, тако и због непрепознавања под утицајем полазног језика и мањка сарадње са колегама турколозима. Резултат недовољне културне компетенције јесу грешке у преводу, које се свакако могу сматрати *џрешкама* јер је реч о елементима који су заједнички турској и српској култури. Осим лексичких примера, у излагању су изнети занимљиви примери неисправних транскрипција личних имена, попут *Даџларка* за *Dağlarca* или *Чемал* за *Cemal*.

Доц. др **Бојана Раденковић Шошић** представила је изузетно занимљиво и информативно излагање на тему **Неизбежни ѝрим. ѝрев.: о изазовима у преводу Скуратијевог романа *М. Син века***. Она је анализирала превод романа Антонија Скуратија *М. Il figlio del secolo*, документарног романа који је оригинално објављен на италијанском језику 2018. године и описује настанак и успон фашизма у Италији између 1919. и 1925. године. Излагање је обухватило кључне аспекте улоге и компетенције преводиоца као што су видљиво-невидљива улога преводиоца, улога вантекстуалних објашњења (*ѝрим. ѝрев.*) и анализа садржаја вантекстуалних објашњења на конкретном примеру. Видљиво-невидљива улога преводиоца анализирана је на основу модела *РАСТЕ* групе, који претпоставља пет поткомпоненти преводилачке компетенције – декларативних и процедуралних знања неопходних за превођење (билингвална, теоријска, инструментална, ванјезичка и стратешка). Видљивост преводиоца се уочава путем анализе његових интервенција у процесу превођења, при чему се скреће пажња на моралну обавезу преводиоца да не скрива своје присуство и интервенције у тексту. Посебна пажња у излагању посвећена је критеријуму мере преводилачке видљивости, који представља истовремено и примарни циљ рада: испитати да ли вантекстуална објашњења читаоцу дају само неопходна ванјезичка знања или ипак могу да угрозе рецепцију дела. Ово је посебно важно у оваквој врсти романа, који говори о веома турбулентном периоду италијанске историје, о важним догађајима италијанске унутрашње и спољне политике, те обилује документарним изворима и информацијама о личностима и догађајима тога доба, али и алузијама на историјска збивања, личности и књижевноуметничку традицију Италије од античког доба наовамо. Колегиница је квалитативном анализом преко сто вантекстуалних објашњења издвојила четири супкласе: коментаре који се односе на историјске, језичке, културне и књижевне категорије. Све четири супкласе су биле богато илустроване примерима, а посредно се поставило и важно питање читалачких компетенција које су учесници могли симултано да анализирају питањем да ли би сами, без вантекстуалних објашњења, знали довољно о надимцима Данунција и Гарибалдија, разликама између италијанског и руског футуризма, интервенционистима, ардитима или берсаљерима, као и да ли би препознали одређене елементе интертекстуалности или алузивности. Ауторка на крају излагања закључује да се превођење документарних романа заснива на употреби свих преводилачких поткомпетенција, те да је нужно да у преводима намењеним широј публици видљивост преводиоца буде већа, како у коментарима заснованим на преношењу ванјезичких сазнања, тако и у коментарима који дају интертекстуална тумачења превода.

Колегиница **Јована Стојановић** се једина бавила некњижевним преводом. У раду ***Конструкције са заменицом тап у немачким новинским***

Њихови српски њихови еквиваленти анализирао је конструкције са заменицом *man* у немачким новинским текстовима са информативном функцијом и њихове преводне еквиваленте на српском језику. Корпус за ово квалитативно истраживање чинили су текстови из области политике и економије који су објављени на интернет-страници медијске куће *Дојче веле (Deutsche Welle)* у периоду између марта и септембра 2023. године: оригинални текстови на немачком језику и њихови преводи на српски. Циљ истраживања је био да се утврде српски преводни еквиваленти конструкција са заменицом *man*, да се класификују према типу дефокусирања агенса, те да се размотре статус и употреба идентификованих конструкција. Колегиница Стојановић је прво говорила о статусу заменице *man*, коју граматике немачког језика обично сврставају у неодређене заменице, и изнела преглед досадашњих контрастивних истраживања овог проблема на пару немачки – српски/српскохрватски. Конструкције са заменицом *man* могу имати функцију генерализације, индетерминације или анонимизације агенса и реферишу о ситуацији која подразумева постојање прототипичног вршиоца радње. Од могућих, потврђених у досадашњим истраживањима еквивалентних конструкција, као што су квазиреференцијална употреба 2. лица једине и множине, неодређеноличне реченице, рефлексивни пасив, конструкције са уопштеним агенсом који се исказује лексемом (*човек, свей, људи*), обезличене реченице, опште и неодређене заменице у функцији субјекта, истраживање је потврдило само три од наведених еквивалената: рефлексивни пасив ([...], *die man respektiert* > [...] *koju ce њихови*), опште заменице у функцији субјекта ([...] *man sei sich in der Analyse völlig einig* > [...] *da se kog анализе сви слажу*) и обезличене реченице ([...] *dass man sich weiter trifft* > [...] *da ce u даље сасијаје*). С друге стране, истраживање колегинице Стојановић открило је и друге могуће еквиваленте: партиципски пасив, глагол у облику 1. и 3. лица множине, безличне квалификативне реченице, безличне инфинитивске конструкције, као и метонимијски трансфер субјекта (нем. *Subjektschub*), при чему су најфреквентније конструкције и даље рефлексивни пасив и обезличене реченице.

Последње излагање сесије био је рад **О (не)преводивости културноисторијских реалија у дијакроничком преводу комедија Лудвига Холберга на српски Софије Биланџије**. У излагању је било речи о изазовима превода културноисторијских реалија у *интерлингвалном дијакроничком преводу* с обзиром на то да је реч о анализи реалија у шест изабраних комедија „оца данске књижевности“, класицисте Лудвига Холберга које су објављене 2022. године, а текст оригинала и текст превода дели 300 година (1722–2022). У том смислу су претпреводна анализа и избор конкретних преводилачких решења усложњени историјском дистанцом. Термин реалија посматра се из угла бугарских

теоретичара Влахова и Флорина. Текст оригинала је од читаоца и преводиоца удаљен не само језички, већ и географски и културно, и обилује лексемама које би се могле подвести под локализме, етнографизме, историзме, егзотизме и, уопштено посматрано, безеквивалентну лексику. Реалије класификујемо примарно из перспективе предметних реалија, од којих су најбројније тзв. етнографске реалије. Анализа показује да већина ових реалија није специфична за данско културно подручје, већ да почива на ширем кругу европских и скандинавских реалија. Осим тога, у анализу су укључена имена као реалије јер су носиоци специфичних културноисторијских информација, али је предложена и проширена анализа која би обухватила референтне оквире тумачења, као што су **процеси, појаве, симболи и околности који чине оквир тумачења, а који су нераскидиво везани за културу одређене епохе.**

Након појединачних излагања уследила је дужа и веома плодна дискусија у којој учесници нису расправљали само о појединачним аспектима индивидуалних излагања, већ су повезивали одређене аспекте заједничке за изложене теме. Посебно истичемо врло пријатну и гостољубиву атмосферу конференције која се негује годинама и свакако доприноси плодним расправама.

Софија Биландџија је лингвиста, педагог и преводилац, завршила је студије скандинавских језика и књижевности на Филолошком факултету у Београду са норвешким језиком као главним. На истом факултету магистрирала и докторирала из области семантике, где данас ради као ванредни професор и предаје морфологију и лексикологију скандинавских језика. Објавила је већи број научних радова и монографију о слагању у скандинавским језицима из перспективе теорије прототипа. Са норвешког и данског језика преводи стручну прозу и лепу књижевност, поезију за децу и одрасле, драме.

Sofija Bilandžija is a linguist, pedagogue and translator; completed the program of Scandinavian Languages and Literature at the Faculty of Philology in Belgrade, majoring in Norwegian. At the same faculty, she earned her master's and doctoral degrees in the field of semantics. She currently works there as an associate professor, teaching morphology and lexicology of Scandinavian languages. She has published a number of scientific papers and a monograph on concord in Scandinavian languages from the perspective of prototype theory. She translates specialized texts, fiction, poetry and plays from Norwegian and Danish.